

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
(КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ)
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ПРИЗРЕНУ
(ЛЕПОСАВИЋУ)

КЊИЖЕВНОСТ
(програм и литература)

Опити подаци о предмету

КЊИЖЕВНОСТ

Студијски програм: РАЗРЕДНА НАСТАВА, друга година студија
Предавач: Проф. др Снежана С. Башчаревић, редовни професор

Поштоване колеге,

Ово су предавања за цео семестар из предмета Књижевност. Испит ће бити вазан искључиво за програм и литературу који су Вам предочени у даљем тексту. У обавези сте да до краја семестра на мејл предметног наставника snezana.bascarevic@pr.ac.rs доставите анализу једног књижевног дела по сопственом избору.

ПРОГРАМ

Наука о књижевности

Назив и појам књижевности; Природа и функција књижевности; Наука о књижевности (књ. теорија, књ. историја, књ. критика); Начела и врсте класификације књижевности; Појам књижевног рода и врсте; Лирика; Епика; Драма; Приповетка; Роман; Сатира; Тема, мотив, фабула; Књижевни правци и њихове одлике.

Средњовековна књижевност

Библија, Монах Храбар: Слово о писменех; Свети Сава: Житије Св. Симеона; Јефимија: Похвала кнезу Лазару, Туга за младенцем Угљешом; Деспот Стефан Лазаревић: Слово љубве, Натпис на Косовском стубу; Теодосије: Житије Св. Саве; Константин Филозоф: Житије деспота Стефана Лазаревића.

Народна књижевност

Народне лирске песме: Српска девојка, Паун насе, Молитва девојчина, Биљана, Овчар и девојка, Зао господар, Бисерна брада, Сунце се девојком жени.

Народне епске песме: Бановић Страхиња, Урош и Мрњавчевићи, Кнежева вечера, Косовка девојка, Марко пије уз рамазан вино, Диоба Јакшића, Ропство Јанковић Стојана, Почетак буне против дахија, Бој на Мишару.

Лирско-епска поезија: Хасанагиница, Женидба Милића Барјактара, Стојан и Љиљана..

Народне приповетке: Девојка бржа од коња, Златна јабука и девет пауница, Немушти језик, Ђаво и његов шегрт.

Барок, класицизам и просветитељство

Захарије Орфелин: *Плач Србији*; Доситеј Обрадовић: *Писмо Харалампију, Живот и прикљученија*; Јован С. Поповић - *комедије*.

Романтизам

Вук С. Караџић: *Житије Хајдук- Вељка Петровића, Предговор Српском рјечнику, Љубомир у Јелисијуму*; П. П. Његош: *Горски вијенац*; Бранко Радичевић: *Ђачки растанак, Кад милидија' умрети*; Ђура Јакшић: *Орао, На Липару, Отаџбина*; Ј. Ј. Змај: *Ђулићи, Ђулићи увеоци, Јутунска народна химна*; Лаза Костић: *Међу јавом и мед сном, Santa Maria della Salute*.

Реализам

Милован Глишић: *Глава шећера*; Лаза Лазаревић: *Ветар, Швабица*; Симо Матавуљ: *Поварета*; Радоје Домановић: *Данга, Вођа*; Јаков Игњатовић: *Вечити младожења*; Стеван Сремац: *Зона Замфирова, Поп Ђира и поп Спира*; Бранислав Нушић – *комедије*; Војислав Илић: *Сиво, суморно небо, Јутро на Хисару код Лесковца, Зпуштени источник*.

Модерна / симболизам

Јован Дучић: *Јабланови, Сунцокрети, Песма жени, Моја поезија, Тајна, Путник, Натпис, Повратак*; Милан Ракић: *Искрена песма, Очајна песма, Долап, Јасика*; Алекса Шантић: *Вече на шкољу, О, класје моје, Једна суза, Претпразничко вече*; В. П. Дис: *Тамница, Можда спава, Нирвана*; Сима Пандуровић: *Светковина, Потрес*; Борисав Станковић: *Увела ружа, Нечиста крв, Коштана*.

Авангарда и међуратна књижевност

Милутин Бојић: *Плава гробница*; Милош Црњански: *Мизера, Траг, Прича, Суматра, Стражилово, Сеобе*; Душан Васиљев: *Човек пева после рата*; Момчило Настасијевић: *Фрула, Труба, Прича, Предвечерје*; Исидора Секулић - *есејистички и приповедачки рад*.

Послератна књижевност

Васко Попа: *Кора*; Миодраг Павловић: *87 песама*; Стеван Раичковић: *Камена успаванка*; Десанка Максимовић: *Трајим помиловање*; Бранко Миљковић: *Поезију ће сви писати, Море пре него усним*; Иво Андрић: *Мост на Жепи, Аникина времена, Смрт у Синановој текији, Мустафа Маџар, На Дрини ћуприја, Проклета авлија*; Добрица Ћосић: *Корени*; Меша Селимовић: *Дервиш и смрт, Тврђава*; Данило Киш: *Рани јади*.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Књижевност* (избор књижевнонаучних текстова за студенте учитељских факултета), приредили В. Цветановић, А. Јовановић, В. Милатовић, Београд, 2000.
2. Рене Велек и Остин Ворен: *Теорија књижевности*, Београд, 1965.
3. Драгиша Живковић: *Теорија књижевности*, Београд, 1994.
4. *Речник књижевних термина*, Београд, 1985.
5. Павле Поповић, *Преглед српске књижевности*, Београд, 1999.
6. Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд, 1983.

7. Драгољуб Павловић, *Старија југословенска књижевност*, Београд, 1971.
8. Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, 1967.
9. Драгиша Живковић, *Европски оквири српске књижевности*, 1-4, Београд, 1998.
10. Јован Деретић, *Српски роман 1800-1950*, Београд, 1983.
11. Милан Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Београд, 1975.
12. Димитрије Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд, 1980.
13. Ђорђе Сп. Радојичић, *Развојни лук старе српске књижевности. Текстови и коментари*, Нови Сад, 1962.
14. Видо Латковић, *Народна књижевност*, Београд, 1967.
15. Владан Недић, *О усменом песништву*, Београд, 1976.
16. Јован Скерлић, *Српска књижевност у XVIII веку*, Београд, 1966.
17. Миодраг Поповић, *Историја српске књижевности: Романтизам*, 1-3, 1968, 1972.
18. Милорад Павић, *Српска књижевност класицизма и предромантизма*, Београд, 1979.
19. Душан Иванић, *Српски реализам*, Нови Сад, 1996.
20. Богдан Поповић, *Огледи и чланци из књижевности*, Београд, 1959.
21. *Српска књижевност у књижевној критици*, књ. 6 (песништво од Војислава до Диса), књ. 7 и 8 (књижевност између два рата), књ. 9 (савремена поезија), књ. 10 (савремена проза), Београд, 1973.
22. Драгиша Витошевић, *Српско песништво 1901-1914*, Београд, 1975.
23. Радован Вучковић, *Поетика хрватског и српског експресионизма*, Сарајево, 1979.
24. Новица Петковић, *Два српска романа*, Београд, 1988.
25. Предраг Палавестра, *Послератна српска књижевност 1945-1970*, Београд, 1972.
26. Новица Петковић, *Огледи о српским песницима*, Београд, 1999.
27. Снежана С. Башчаревић, *Легенде и симболи у Андрићевим романима*, "Филип Вишњић", Београд, 2008.
28. Снежана С. Башчаревић, *Књижевни периоди и правци*, Учитељски факултет у Призрену-Лепосавићу, Лепосавић, 2011.
29. Снежана С. Башчаревић, *Трагом дела Исидоре Секулић*, Учитељски факултет у Призрену-Лепосавићу, Лепосавић, 2014.
30. Снежана С. Башчаревић, *Књижевна тумачења*, Учитељски факултет у Призрену-Лепосавићу, Лепосавић, 2014.

СРЕДЊОВЕКОВНА КЊИЖЕВНОСТ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

БИБЛИЈА – СВЕТО ПИСМО

Структура „Библије“

1. „Сатри завет“
2. „Нови завет“

Прочитати:

1. „Легенду о потопу“
2. „Пјесму над пјесмама“
3. „Бесједу на гори“

4. „Страдање и васкрсење Христово“

ЛЕГЕНДА О ПОТОПУ

Интерпретација:

1. Зашто је Бог људе казнио потопом, а Ноја и његову породицу поштедео? С каквом намером Бог спасава поједине животињске парове? Чиме је Ноје заслужио Божју милост? Налазите ли у његовој дуговечности знак за милост?
2. Размотрите све појединости којима је насликана ова апокалиптична визија света. Библијски приповедаач веома пажљиво мери време. Колико траје потоп? Какво симболичко значење има голубица са маслиновим листом у кљуну?
3. На крају ове легенде Бог склапа савез са Нојем и свим живим бићима на Земљи. Знамење тог савеза је дуга на небу. Каково симболичко значење има дугин лук?
4. Упоредите „Легенду о потопу“ из „Библије“ са истом легендом из „Гилгамеша“. Како се богови из „Гилгамеша“ односе према потопу, а како Свевишњи из библијске приче?
5. Има ли библијска легенда какву моралну поруку? Какав треба да је човек? У кога треба да верује и чије знамење да поштује? Да ли је овај савез Бога и човека заснован на узајамној сагласности?

ПЈЕСМА НАД ПЈЕСМАМА

Интерпретација:

1. Шта љубавници осећају једно према другом? О чему у песми говори девојка, а о чему њен драги?
2. Песнички језик се одликује сликовитошћу, која се остварује поређењима. Каквим се поређењима користе ово двоје младих приликом исказивања љубавних осећања?
3. Како се слика природе повезује са њиховим љубавним осећањима?
4. У складу са узвишеношћу љубавног осећања, песма се одликује свечаним начином изражавања. Размотрите синтаксичко-стилску структуру реченице и одговорите шта песми даје свечани тон?
5. Шта је библијски стил?

БЕСЈЕДА НА ГОРИ

Интерпретација:

1. Централна тема Христове „Беседе на гори“ јесте проглашавање „царства небеског“. Каквим је људима, према Христовом учењу, обезбеђено то царство?
2. Христос се обраћа својим ученицима на метафоричан начин: „Ви сте со земљи“. „Ви сте видјело свијету“. Протумачите ове метафоре.
3. Прочитајте „стихове“ којма Исус оглашава своју месијанску улогу.
4. Христово учење садржи веома строге моралне норме, много строже од постојећих правних. Које су то моралне норме којих треба да се придржава човек да би био савршен „као што је савршен отац небески“?
5. Христово учење засновано је на љубави, праштању и жртвовању. Које друштвене слојеве он заступа?
6. Запазили сте да је ова беседа писана у једној посебној форми, која наликује песми у прози. Шта је овде уметничко? Испитајте језик и стил, нарочито инверзију као стилско средство, метафору, анафору, апострофу и др.

СТАРДАЊЕ И ВАСКРСЕЊЕ ХРИСТОВО

Интерпретација:

1. У тему о стардању и васкрсењу Христовом уткано је много мотива. Издвојите све те мотиве и анализирајте их.

2. Размотрите драмску структуру текста. Из чега произилази драматичност? Како се према Христу односи народ, како судије, а како његови следбеници и ученици?

3. Чиме Исус изазива дивљење и поштовање? Зашто је посумњао у Бога? Шта је својом сумњом рекао о себи као човеку?
4. Како тумачите Христово васкрсење и друге знакове и симболе?

ЦРНОРИЗАЦ ХРАБАР (Монах Храбар) „Слово о писменима“ („Слово о писменех“)

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. О чему се говори у „Слову о писменима“?
2. Ко је творац првог словенског писма?
3. Колико је знакова имало прво словенско писмо? По чијем је узору створено? Како се зове то писмо?
4. Која година означава почетак словенске писмености?

СВЕТИ САВА „Житије св. Симеона“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Чији лик слика Сава Немањић у овом делу?
2. На кога мисли и коме се обраћа блажени старац, господин Симеон у предсмртном часу? Каквим се речима обраћа своме сину и шта му саветује?
3. Које карактерне особине показује Симеон ако у тренуцима своје тешке болести више мисли на судбину сина него на своју смрт?
4. Објасните контрастни поступак који постоји између очеве говорљивости и синовљеве занемелости. Зашто син не узима реч: због калуђерске смирености или дубоке туге?
5. Како је Свети Сава описао очеву смрт? Чиме је бивши српски велики жупан Стефан Немања, у калуђерству Симеон, стекао „просветљеност“? Какав је значај за српску државу и цркву имало његово проглашавање свецем?
6. У чему се огледа историјски, а у чему књижевноуметнички значај ове биографије?

ЈЕФИМИЈА „Похвала кнезу Лазару“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Посматрајте Јефимијину „Похвалу Кнезу Лазару“ као везиљско дело. Размислите колико је вештине и стрпљења било потребно да се златном нити на црвеној свили извезе свако слово на овом плашту за Лазарев ћивот (саркофаг, ковчег са

моштима). Закључите због чега се ово дело сматра ремек-делом везиљске уметности.

2. „Похвала Кнезу Лазару“ није само везиљско уметничко дело, већ је и поетски надахнута песма у прози.

3. Које је снажно осећање инспирисало песникињу, покренуло буру љуту у њеној души? Где се то осећање најснажније казује?

4. Како је компонована „Похвала“?

ДЕСПОТ СТЕФАН ЛАЗАРЕВИЋ „Слово љубве“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. О чему пева Деспот Стефан Лазаревић у својој песми у прози?
2. Шта би могао бити повод његовим медитацијама о љубави?
3. Може ли се из ове песме наслутити трагична судбина Стефанова и читавог српског народа?
4. Окарактершите лик Деспота Стефана Лазаревића. С ким он жели да се сретне, види и опет с љубављу сједини?
5. Какво значење песник даје љубави које је човек од створитеља света примио као део божанског у себи?
6. Како љубав делује на природу и човека?

ТЕОДОСИЈЕ „Житије св. Саве“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. О чему се овде приповеда? Шта је овде драмско?
2. Може ли се из овог текста наслутити лик Немање као оца и као владара?
3. Окарактеришите Савин лик на основу његових поступака и понашања.
4. Издвојте из овог текста она места која одликују Теодосија као најбољег српског биографа и стилисту.

КОНСТАНТИН ФИЛОЗОФ „Житије деспота Стефана Лазаревића“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Запис о косовској бици унео је Константин Филозоф у „Житије деспота Стефана Лазаревића“, животопис сина кнеза Лазара, четрдесетак година после догађаја. Шта је у овом запису историјско, шта легендарно, а шта религиозно-хришћанско?
2. Упоредите овај запис са народним песмама косовског циклуса. Какву је сатисвакцију тражио народ увођењем мотива издајства у косовску легенду?
3. Марко Краљевић је био турски вазал. Ипак, народ га је славио као највећег јунака наше епске поезије. Можете ли у овом запису да откријете један од могућих узрока његове касније славе и популарности? Прочитајте и анализирајте реченицу коју је Марко изговорио пред смрт.

НАРОДНА КЊИЖЕВНОСТ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

Прочитати дела.

Извршити интерпретацију на основу теме, идеје и мотива.

Народне лирске песме: *Српска девојка, Паун пасе, Молитва девојчина, Биљана, Овчар и девојка, Зао господар, Бисерна брада, Сунце се девојком жени.*

Народне епске песме: *Бановић Страхиња, Урош и Мрњавчевићи, Кнежева вечера, Косовка девојка, Марко пије уз рамазан вино, Диоба Јакшића, Ропство Јанковић Стојана, Почетак буне против дахија, Бој на Мишару.*

Лирско-епска поезија: *Хасанагиница, Женидба Милића Барјактара, Стојан и Љиљана.*

Народне приповетке: *Девојка бржа од коња, Златна јабука и девет пауница, Немушти језик, Ђаво и његов шегрт.*

Смернице: Народна књижевност, Поетичка начела народне књижевности, Однос аутор-текст-читалац, Систем књижевних жанрова, Ликови и њихове карактерне особине, Идејна порука.

БАРОК, КЛАСИЦИЗАМ И ПРОСВЕТИТЕЉСТВО

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

ЗАХАРИЈЕ ОРФЕЛИН „Плач Србији“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. „Плач Србији“ је најзначајнија Орфелинова песма. Шта је тема ове песме и каквим осећањима је прожета?
2. Лирски субјект ове песме је Србија која пролива горке сузе над својом судбином и над судбином свога народа. Које су све недаће снашле српски народ? Какав је његов историјски положај?
3. Орфелин се као књижевним узором служио библијским плачем пророка Јеремије. Има ли оправдања што је своју песму обликовао у форми плача?
4. „Плач Србији“ је прво дело српске књижевности у коме је изражена не само туга због српских несрећа, него и побуна. Документује стиховима из песме да је српски народ преварен у својим очекивањима и да су његове жртве биле узалудне.

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ **„Писмо Харалампију“**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. У овом писму је садржан Доситејев просветитељски програм. Која је револуционарна идеја његовог програма? За који се језик залаже?
2. Чиме Доситеј Обрадовић, као просвећени човек своје епохе, документује неопходност увођења српског народног језика у књиге?
3. Шта су „гражданска слова“? Зашто тој верзији (руске) ћирилице даје предност над традиционалном (црквеном) ћирилицом?
4. Зашто Доситеј пропагира верску толеранцију? Какву улогу даје матерњем језику? Разумете ли зашто Доситеј, који толерише све вере, одваја веру од језика?
5. Којим се аргументима служи Доситеј када се залаже за широко народно повезивање у европском духу?
6. Зашто Доситеј, иако први реформатор језика и писма, није писао чистим народним језиком?

„Живот и прикљученија“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. О чему Доситеј приповеда у својој аутобиографији?
2. Како доживљава манастирску средину? Пронађите места на којима Доситеј критикује калуђерски живот.
3. Откријте у тексту Доситејево просветитељске идеје.
4. Ко Доситеја саветује да крене путевима науке? Окараактеришите лик његовог учитеља Теодора Милутиновића.
5. Шта одликује Доситејево приповедање?
6. Може ли се „Живот и прикљученија“ сматрати романсираном аутобиографијом?

ЈОВАН СТЕРИЈА ПОПОВИЋ „Тврдица“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Главни јунак комедије „Тврдица“ је кир-Јања (негативни комични јунак). Која је страст деформисала његов људски лик? Смешно је све што је нескладно и неприлично. Пронађите оно што не приличи кир-Јањи као богатом човеку. Шта је смешно у његовом карактеру?
2. У комичној природи овог тврдице има трагичности, суровости и апсурдности. Докажите то на примерима из комедије.
3. Кир-Јања говори грчко-српским жаргоном, којим Стерија индивидуализује његов комични лик. Какав уметнички ефекат производи његов говор?
4. Зашто је Стерија своје тврдице дао грчко порекло? Да ли је тиме хтео да се подсмехне Грцима у српској средини у Војводини или првобитном начину акумулирања капитала? Које особине критикује Стерија у своје Јањи – војвођанском грађанину 19. века?

РОМАНТИЗАМ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

ВУК СТЕФАНОВИЋ КАРАЦИЋ “Житије Хајдук-Вељка Петровића”

Прочитати дело.

Интерпретација:

- 1.Шта чини живописним Вуково приповедање о Хајдук-Вељку?
- 2.Окарактеришите лик Хајдук-Вељка. Како се односио Вељко према својим момцима, како према Турцима, Совјету и Црном Ђорђији?
- 3.Шта је историјско, а шта књижевноуметничко у овој биографији?
- 4.Какве особине поседује Вук као књижевник?
- 5.Којом је варијантом штокавског дијалекта Вук писао?

“Предговор Српском рјечнику”

Прочитати дело.

Интерпретација:

- 1.Које проблеме анализира Вук у својој студији о језику? Размотрите Вуков план излагања и поступак документовања.
- 2.Ко се пре Вука залагао за увођење народног језика у књижевност?
- 3.Какво је стање у језику српских списатеља затекао Вук?
- 4.Који су узроци условили такву језичку ситуацију?
5. Која се то “три” језика употребљавају у књигама како их Вук класификује?
6. За који се језик залаже Вук?
- 7.С којим циљем је Вук написао прву српску граматику (“Писменицу сербскога језика, 1814) и “Српски рјечник” (са другом граматиком, 1818)?

“Љубомир у Јелисијуму”

Прочитати дело.

Интерпретација:

- 1.На основу овог фрагмента из књижевне критике утврдите којим се књижевним проблемима бави Вук.
- 2.Да ли је М. Видаковић у свом роману узео за предмет истински народни живот и следио његова морална начела, како обећава у предговору?
- 3.Вук замера Видаковићу што његови јунаци немају моралну, али исто тако утврђује да немају ни естетску вредност. Зашто?
- 4.Ако ликови у Видаковићевом роману нису слични животу ни доследни пишевој уметничкој замисли, може ли се говорити о њиховој уметничкој вредности?
5. Прочитајте закључак ове књижевне критике и просудите зашто је Вук тако оштар и беспштедан.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ
„Горски вијенац“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Приступите проблемском тумачењу „Горског вијенца“.

А) Утисци и разумевање дела

Изнесите утиске које на вас оставља „Горски вијенац“. На какве тешкоће наиђете приликом читања и разумевања дела?

У каквом се положају налази млади владика Данило, световни и духовни владар Црне Горе, пред доношењем судбоносне одлуке о истрази потурица која треба да означи почетак ослободилачке борбе, али и страшни покољ међу завађеним племенима? Какве га мисли муче као владара и човека? Ко је уз њега, а ко против њега? Када ће прихватити борбу као историјску нужност?

Б) Облик „Горског вијенца“

У каквом облику Његош саопштава све ове догађаје, збивања и преживљавања везана за истрагу потурица у Црној Гори почетком 18. века: епском, драмском или лирском?

В) Структура „Горског вијенца“

У структури „Горског вијенца“ може се препознати више слојева на којима се остварује смисао дела: 1) друштвено-историјски, 2) национално-слободарски, 3) хуманистичко-филозофски. Анализирајте све слојеве и ликове у делу.

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ
„Бачки растанак“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Шта је тема поеме „Бачки растанак“? На којим се мотивима она гради? Шта млади Бранко осећа опраштајући се од места свога ђаковања?
2. Размотрите сва стилска средства којима слика своју носталгичну љубав према граду свога детињства и раздраганост прохујалих дана своје младости.
3. Утврдите јесу ли стихови у складу са променљивошћу његових расположења?
4. Како сте доживели лик младога Бранка из ове његове лирске биографије?

„Кад милидија' умрети“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Каква расположења изражава песма „Кад милидија' умрети“? Шта је њена тема? Којим је мотивом најављена смрт? У каквом се односу према овом мотиву налазе мотив живота и мотив стваралаштва?
2. Протумачите завршне стихове ове елигије.

3. Којим уметничким сликама песник открива трагику свога живота?
4. Како сте доживели драму младог песника кога многи критичари називају „пролећем наше књижевности“? Шта Бранка чини великим песником нашег раног романтизма?

ЂУРА ЈАКШИЋ **„Орао“**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Који је основни мотив Јакшићеве песме „Орао“?
2. Којом се алегорично-симболичном сликом служи песник да изрази свој презир према свету?
3. На основу анализе песничких слика утврдите зашто Јакшићев орао не налази спокојство ни на небу ни на земљи. Да ли је песник киван само на земаљско или на општекосмичко уређење света?
4. Зашто његов орао, који може Сунцу у очи да гледа, ипак остаје да крвари у земаљском мраку?

„На Липару“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Како сте доживели интимну драму Ђуре Јакшића у овој песми? Које мисли и осећања он жели да подели са птицама?
2. У каквом су односу пој славуја и глас песника? Отклањају ли птице песников јад или га само ублажавају? Пред чим су птице занемеле? Шта вам казује затворена форма песме?
3. Какав уметнички ефекат постиже Јакшић обликујући песму градацијско-контрастним двопевом?
4. У чему је уметничка вредност песме „Вече“?
5. Како сте доживели свет уметникове „Поноћи“? Упоредите Јакшићеве емоције у овој песми са песмом „Вече“. Шта песник чује у глуво доба ноћи и какве визуелне халуцинације доживљава? Какве су све земаљске и небеске силе прошле кроз његову напрегнуту свест? Зашто човека, који му је био најпотребнији, нема?
6. Ко му се одазива са „другог света“? Како песник доживљава сусрет са сени своје давно умрле мајке?
7. Из чега произилазе његов очај и резигнација?
8. Какво смисаоно значење имају три тачке на крају песме?
9. Да ли песник губи веру у живот или се мири са својом судбином?
10. Којим реторским средствима песник саопштава свој удес?
11. Иако је песма лична драма песникова, она садржи неке одлике европског романтизма. Утврдите које су то одлике.

„Отаџбина“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Како Јакшић као романтичарски песник снажног патриотског осећања доживљава историјску судбину свога народа? Повежите настанак песме са историским контекстом и објасните песниково схватање отаџбине.

2. Помоћу којих поетских симбола Јакшић конкретизује своје слободарске мисли у песничке слике? Какво дубље смисаоно значење добија симбол камена трансформисан преко пирамиде костију до одбрамбеног бедема?

3. Успоставите колеративни однос између емоционалног набоја песме и језичко-стилских средстава којима се песник служи.

4. Чиме се постиже свечана интонација, а чиме грмљавина и претња?

5. Процените чиме ова Јакшићева песма надраста оквира свога историјског тренутка и добија непролазну идејно-естетску вредност?

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ

„Ђулићи“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Препознајте све нијансе љубавног осећања у овим песмама из „Ђулића“ и успоставите везу између осећања и језичко-ритамске организације сваке песме.

2. Анализирајте, по свом избору, једну песму „Ђулића“.

„Ђулићи увеоци“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Шта је основни мотив песме? Којим речима песник слика немир, очај и људску немоћ пред смрћу?

2. Какав се психолошки ефекат постиже глаголима кретања?

3. Какво уметничко и смисаоно значење има рефрен „Не сме нам умрети“?

„Јутутунска народна химна“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Одговара ли наслов песме њеној садржини? Шта је предмет праве химне?

2. Шта је предмет поруге у овој песми?

3. У којим је стиховима исказана најоштрија критика против обреновићевског режима?

4. Којим је уметничким средствима обликована ова сатирична песма?

5. Шта је пародија?

ЛАЗА КОСТИЋ
„Међу јавом и мед сном“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. У овој лирској песми Лаза Костић разматра једно од битних питања своје поетике – стварање песме.
2. Протумачите насловну синтагму која је поетски обликована – „Међу јавом и мед сном“. Којим се речима из наслова сугерише горко-сладак „укус“ стваралачког чина? Зашто песник у виду рефрена још три пута понавља исти стих?
3. Своје предстваралачко узбуђење песник спроводи кроз све три песничке слике, апострофирајући, по том, своје срце. Како му се током песме обраћа: како – кад верује у песму, како – кад јој се нада, а како - кад у њу сумња? На основу претходне анализе песничких слика утврдите на какве муке ствараоце ставља песма.
4. О овој песми Лазе Костића Исидора Секулић је написала: „Песмица „Међу јавом и мед сном“ читаће се, ако нас буде, и после хиљаду година: кратка је, пенаста, умилно весела и умилно очајна, класична је“. Слажете ли се са њеним гледиштем? Додајте овој процени и неко своје мишљење.

„Santa Maria della Salute“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Песник је страсни поклоник лепоте, која се симболизује у имену *Santa Maria della Salute*. Каква се асоцијативна веза успоставља између значења Богомајке, Богодевице и мотива мртве мајке и умрле драге?
2. Протумачите песничка слике. Шта садржи песникова лирска исповест? Каква страсна осећања распаљују његово срце и машту, какве неслућене размере добија његова патња? Чиме размиче космичке просторе и надвладава границе смрти?
3. Да ли је песникова лична драма добила свој адекватан песнички израз? У каквој су уметничкој функцији епитети, поређења, лирски паралелизми, апострофе, градације, хиперболе?
4. Посебно размотрите значењску и звуковну улогу рефрена. Какав смисао свакој строфи даје рефрен? Зашто је између две последње строфе изостао рефрен?
5. Језик песме подређен је општој оркестрацији звука и значења. Сваки глас, свака реч, израз и реченица су строго подређени песниковој емоционалној екстази. Размотрите избор речи, њихов распоред у реченици и стиху, као и улогу опкорачења.

РЕАЛИЗАМ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

МИЛОВАН ГЛИШИЋ **“Глава шећера”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Одакле Глишић узима тему за приповетку “Глава шећера”? Каква је судбина српског сељака у овој приповеци? Против кога се удружују представници власти, зеленаши и сеоска интелигенција? Размотрите како новац и интерес у овој приповеци постају основни мотивациони покретачи свих збивања.

2. Објасните насловну синтагму *глава шећера* и одрадите функцију главе шећера у ширем контексту приповетке.

3. Како Глишић портретише и карактерише Максима Сармашевића, а како Ђуку?

4. Критички реализам се одликује хумором и сатиром. Да ли је слика света у Глишићевој приповеци смешна или застрашујућа?

ЛАЗА ЛАЗРЕВИЋ **“Ветар”**

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Изнесите своје утиске о приповеци.

2. Зашто се приповетка зове “Ветар”? Како се овај симболичко-метафорички знак конституише у језгро ове психолошке приповетке? Пажљивим читањем откријте његова могућа значења. Какве све асоцијације изазива?

3. Ко је наратор? У ком се лицу исповеда? Ако је лице наратора (субјективног приповедача) једнако гледишту лика, каква је улога читаоца? Настојте да се током анализе дистанцирате од Јанкове “приче” како бисте могли да објективно сагледате сва збивања и догађаје у њој.

4. Шта је основна тема приповетке “Ветар”? У оквиру главне теме, о душевном стању младог човека због неостварене љубави, испитајте и друге тематске мотиве који су уграђени у структуру приповетке: мотив о нежењи, мотив о ауторитативној и посесивној мајци, мотив о жени као сновиђењу, мотив о пријатељству.

5. Какви су односи између мајке и сина? Зашто она једно говори а друго чини? Докажите примерима из текста да она поседује разорни егоизам.

6. Какав утицај на Јанка има његова ауторитативна, посесивна и егоистична мајка? Да ли је он свестан свога идентитета? Зашто не дела, не одлучује и не предузима ништа сам? Зашто своје реалне доживљаје транспонује у сновиђење и снове? Анализирајте Јанков сан који открива подсвесну страну његовог бића. Шта он носи у подсвести? Јанко је протопитп модерног интровертног (затвореног) интелектуалца, наглашене осећајности и склоности ка размишљању, слаб и лабилан човек. Докажите ово тврђење подацима из књижевног дела. Да ли је такав?

7. Мајчин однос према некадашњем пријатељу, полуслепом Ђорђу је дволичан. Зашто? Има извесне дволичности и у пријатељству између Јоце и Јанка? Да ли овај однос нагриза сумња или љубомора?
8. Приповетка “Ветар” обликована је модерном приповедном техником. Лазаревић се користи интроспекцијом (гледањем у себе), аутоанализом, сновима, сновиђењима и симболиком. Какво симболичко значење придајете овим језичким знацима: ветар, дим, светлост, прашина, очи, рука. Какво симболично значење има мајчина прича “о два црва”, уграђена у основну сруктуру приповетке?
9. У “Ветру” се конфронтирају два погледа на свет: патријархавно-конзервативни и модерно-либералан. Какав став заступа Лаза Лазаревић у овој својој, по много чему новој приповеци?

СИМО МАТАВУЉ **“Поварета”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Како Јурета доживљава сазнање о губитку вољене девојке?
2. Шта за сиромашног рибара значи губитак вољеног бића? Да ли је тога свесна мајка?
3. Размотрите с каквом “душевношћу” они један према другом поступају.
4. Зашто им је говор шкрт, реченице надовршене, упитне, прекинуте?
5. Одговара ли такав начин споразумевања њиховом психолшком стању?
6. У каквој је емотивно-естетској функцији Јуретино “ма”?
7. Како Матавуљ спроводи своју реалистичку мисао да се живети мора?
8. Размотрите Матавуљев хуманистички однос према тешком животу острвљана.
9. Зашто је Матавуљ унео у своје приповедање предсказања, снове и извесне елементе мистике? Каквим духовним простором острвљани надокнађују свој чемерни живот?

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ **“Данга”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. “Данга” је алегорична сатирична приповетка. Откријте битне појединости и слике у њој.
2. Процените чин јахања грађана са моралног и психолошког становишта.
3. Објасните ропску психологију грађана деградираних на ниво животиња.
4. Шта жигосање представља у моралном и политичком смислу?
5. Шта делује у понашању грађана смешно, а шта изазива згражавање и револт?
6. Против кога је више уперена оштрица сатире: против власти или народа?
7. Упоредите понашање Колба, Талба, Клеарда и Леара.
8. Које разлоге наводи старац против жигосања? Кога он представља? Да ли је могао да уразуми масу света?

9. Комантаришите слику масовне хистерије и масовног расчовечења у чину жигосања.

“Вођа”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Шта је тема ове Домановићеве алегоријско-сатиричне приче?
2. Има ли ова тема своје анегдотско извориште у стварном политичком животу Србије?
3. Колективна опседнутост вођом основни је мотив ове сатире. Ко је, заправо, у овој причи слеп: народ или вођа?
4. Чиме је условљено духовно слепило народа?
5. Испитајте све значајне уметничке појединости ове сатире, стилско-језичке особености и процените њен књижевноуметнички и сввременски значај.

ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ „Вечити младожења“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Јаков Игњатовић у роману „Вечити младожења“ слика српско грађанско друштво у успону и паду – кроз две генерације: кроз лик газда Софронија Кирића, представника прве, и Шамике, представника друге генерације.
2. У средишту овог романа налази се лик Софронија Кирића „зауостављен“ у свом грађанском успону. На основу реалистичких детаља окарактеришите лик газда Софронија Кирића и његове супруге Соке Кирићке.
3. Којим појединостима Игњатовић слика ентеријер? Како се савим тим детаљима одсликавају углед и моћ нове грађанске класе у Војводини?
4. У грађанским салонима значајно место имају породични портрети. С обзиром на скоројевићевство Кирићевих, они имају по један портрет, којим тек започиње успон њихове породице. Направите компаративну анализу између „њихових“ личности и портрета, као и између женског и мушког портрета.
5. Окарактеришите опаску да је „враг молер“ (сликар). Да ли је по вашем мишљењу „враг молер“ или „враг“ писац? Које су карактеристике Игњатовићевог хумора?
6. Анализирајте лик Шамике Кирића. Зашто је остао вечити младожења?

СТЕВАН СРЕМАЦ „Зона Замфирова“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Шта опису Зоне у овом делу даје поетичност?
2. Којим је језичким средствима означена Зонина лепота?
3. Ко се све заноси њеном лепотом? Како њена лепота делује на кујунцију Манета?

4. Каква је перспектива приповедача? Из чега произилази благи хумор?
5. Која лица учествују у дијалогу? У којој је функцији овде старонишки говор? Разумеју ли се Дока и Замфир? Који је разлог њиховом неразумевању и ако међу њима нема језичке баријере? Којем друштвеном слоју припада хаџи-Замфир, а коме тетка Дока?
6. Којим сликовним поређењем Дока наглашава друштвену промену?

БРАНИСЛАВ НУШИЋ
„Народни посланик“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Која лица учествују у овој комедији?
2. Шта је у њој хумористично, а шта сатирично?
3. Које појаве Нушић разобличава?
4. Испитајте фразеологију говора народног посланика.
5. Каквог је типа Нушићев смех?

ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ
„Сиво суморно небо“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Којим осећањима је прожета песма „Сиво, суморно небо“? Које појаве песник слика?
2. Како Војислав Илић доживљава смрт природе и човека?
3. Размотрите композицију песме и учите све естетске појединости којима песник одликује своје расположење.
4. Какав уметнички ефекат постиже овим појединостима и какав је њихов распоред у стиху?
5. Пратите ритамску организацију песме.

„Јутро на Хисару код Лесковца“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Анализирајте песму: основни мотив и песничке слике. Обратите посебно пажњу на визуелност и акустичност естетских појединости.
2. Како је компонована ова песма? У каквом се односу налази средишња слика према пејзажу којим је уоквирена? Какве асоцијације у вама буди убоги ужар, а какве суморни Турчин?
3. Основна обележја Илићеве поезије су објективност и наративност, што је дошло до изражаја и у овој песми. Могу ли се, ипак, наслутити песникове осећања?

„Запуштени источник“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Изнесите своје утиске о овој песми. Да ли се у њој јавља песников субјекат (песниково ја)?
2. Документујте присуство песника стиховима из песме и анализирајте његово душевно стање. Од каквих се очајних мисли он брани?
3. Какво симболичко значење имају запуштени источник и сува кржљава крушка? Може ли се на основу ове песме говорити о Војиславу Илићу као зачетнику симболизма?

МОДЕРНА

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

ЈОВАН ДУЧИЋ **“Сунцокрети”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. У овој песми Дучић открива свој артистички став према лепоти као смислу живљења и постојања. У извесном смислу песма открива пантеистички однос уметника према свету и животу, а пантеизам је схватање по коме су бог и природа једно, тј. не постоји бог као творац, него је бог у свакој ствари.
2. Покушајте да протумачите мисаони слој ове песме. Какво симболичко значење имају сунцокрети? За чим жуде? Од чега страхују? Како гледају на свет? У чему песник налази сагласност између себе и сунцокрета?
3. Успоставите однос између сила светлости и мрака. Из чега произилази песимистичко расположење у песми?

“Јабланови”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. У какво вас расположење уводи песма “Јабланови”?
2. Размотрите како песник (лирски субјект) доживљава ноћни предео. Којим га чулима доживљава?
3. “Песма мора бити савршена, пошто иначе није никаква.” – основна је мисао Дучићеве поетике. Покушајте да тај Дучићев артистички принцип докажете анализом естетских појединости којима се ова песма, као језичка уметничка творевина, остварује. Обратите пажњу на: избор и распоред речи, синтаксичка средства (функцију реторских питања, инверзије и опкорачења), ритамску организацију стиха, строфе, риму и, синтезујући све елементе, настојте да докажете или оповргнете Дучићеву тезу.

МИЛАН РАКИЋ „Искрена песма“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Какав утисак оставља на вас „Искрена песма“? У чему се огледа песникова искреност?
2. Како се испољава лирски субјект? Кома се обраћа императивом. „Ћути!“ Какву истину баца у лице жени? Цитирајте стихове којима испољава свој цинизам и егоцентризам. Како исказује свој чулни доживљај љубави? Зашто се према жени односи само као према објекту чулног задовољства?
3. Какво дејство на песника има страх од пролазности младости, опадања виталних моћи и гашења чула? Колико је „Искрена песма“ израз мушке супериорности над женом, а колико људске немоћи да заустави пролазност живота?
4. Којим симболима песник означава неумитну пролазност живота? Испитајте симболе жутог лишћа, селидбе ластва и таме „врх заспалих њива“. Како су распоређени ови знаци у песми? Какав смисао дају почетној, а какав завршној строфи?
5. Жива и топла чулност извор је Ракићеве инспирације. То је оно ново што је Ракић унео у модерну српску поезију. Упоредите Ракићеву и Дучићеву љубавну поезију. Како жену види Ракић, а како Дучић?

„Долап“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. У већини својих песама Ракић се открива као медитативни (мисаони) песник. Како гледа на живот човека и његов удес?
2. Чиме је испуњен, а чега лишен људски живот?
3. Како Ракић, као осетљив човек и уметник, реагује на бедан положај човека у свету? Како разумете горку иронију на крају песме?
4. Покушајте да пронађете стварне узроке Ракићевог песимизма.
5. Утврдите одлике Ракићеве наратије.

„Јасика“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. У песми „Јасика“, која је објављена после Ракићеве смрти, а написана пред смрт, песник је унео једно сасвим ново осећање љубави према животу. О каквом је осећању реч?
2. Шта за песника у општем мртвилу значи јасика? Какво танано резумевање постоји између песника и јасике?
3. Зашто јој препоручује да трепери?
4. Препознајете ли у ритамској и звуковној организацији ове песме то вечито треперење, којим се живот непрекидно одупите смрти?
5. Прочитајте овај текст, па пронађите у песми „Јасика“ музичке квалитете јазика о којима говори Исидора Секулић: „Ракић је носио у себи само једну мистику, мистику ритма и звука... Код њега су дар поетски и дар музички

били срасли. Он као да је једном руком свирао, а другом писао. То је музика и поезија компонована заједно.“

АЛЕКСА ШАНТИЋ „Претпразничко вече“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Изнесите своје утиске о овој песми. Каквом атмосфером одише? Шта се у њеној „дубини“ дешава? Како се песник ослобађа своје смртне усамљености?
2. Проучите композицију песме. Како тече лирска нарација? Који су њени саставни делови?
3. Иако је песма наративно обликована, у њој има унутрашње драматике. Шта у самотној претпразничкој вечери доживљава песник? Како општи са давно помрлим члановима своје породице? Како се осећа после њиховог нестанка? Шта му се после тога још чудније дешава? Зашто песник каже: Сањам ли? Каквим сновима испуњава своју опуштenu јаву? Какву утеху му доносе његове песме и књиге?
4. Размотрите стилске особености ове песме. Какво симболичко значење имају старински реквизити, боје, мириси и звуци? Из чега произилази елегична интонација песме'?

„Вече на шкољу“

Прочитајте дело.

Интерпретација:

1. Изнесите своје утиске и запажања о овој Шантићевој песми. Примећујете ли извесне новине у односу на претходне песме? У ком се лицу јавља лирски субјект? Шта посматра, о чему размишља?
2. Како се у мисаоно језгро ове песме структурирају дескриптивни и социјални мотив?
3. На какав су то живот осуђени сиромашни људи заточени на неком малом каменитом и голом острвцу усред мора, далеко од света, са лицем окренутом богу? Какав је њихов положај?
4. Пратите у Шантићевој песми како се према њима односе природа, човек и бог. Која вам слика открива равнодушност природе? Зашто нема човека да на јецај звона и уздах пука притекне у помоћ? Зашто бог, који је због човека распет на крст, ћути? Може ли песник да одговори на ова питања?
5. Какав одговор песник даје затвореном композицијом песме?
6. У чему налазите дубље разлоге Шантићеве резигнације и песимизма? У чему се огледа њихов хуманизам?
7. Испитајте структурне елементе којима се ова песма остварује као најбоље Шантићево дело. Какав се естетски доживљај постиже персонификацијом као доминантним стилским средством? У каквој су функцији визуелни и акустички знаци: боје и звуци? Испитајте експресивност језика, ритамску организацију стихова и строфе.

8. На основу прожимања свих структурних елемената процените уметничку вредност песме „Вече на шкољу“.

ВЛАДИСЛАВ ПЕТКОВИЋ ДИС

„Тамница“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Повежите у синтаксичку целину наслов песме са првим стихом и објасните какво симболичко значење има *тамница*.
2. Како се осећа песник пред сазнањем да је живот тамница, о чему је слутио још пре свог доласка на свет?
3. Ова исповедна песма прати генезу песникове спознаје о животу и свету.
4. Којим симболом песник означава рађање, буђење чула и буђење свести?
5. Какву замену за одбегле звезде налази песник у симболици очију „што зову као дивна драга изгубљених снова, заспалих висина“?
6. Које би то осећање надвладало песимизам и дало смисла човековом животу?

„Можда спава“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Изнесите своје утиске о песми „Можда спава“. Из каквог се осећања родила ова песма? Сан, слутња и тајанствена мистерија унутрашњег живота замена су за пустош јаве. За чим жуди усамљен песник?
2. Какве звучне и визуелне халуцинације испуњавају његов сан?
3. Протимачите симболику очију. Кога песник слути и види у сну: умрлу, живу или „сневану“ драгу?
4. Објасните значење синтагме: *можда спава – можда живи*. Нада ли се песник остварењу свога сна на јави? Какав смисао даје љубав?
5. Прочитајте текст Миодрага Павловића и пронађите у песми потврду његовог гледишта:

„Ова песма представља ремек-дело музикалности нашег стиха, она је врхунац Дисове 'кантилене' ... Разуме се да очаравајућа мелодија ове баладе не лежи ни у спором ваљању тринаестераца, ни у катрену са репризом првог стиха, нити у било каквој комбинацији вокала; она је баш у језгру слуха, тамо где се језичка материја у свом ритму подудара са скривеним ритмом имагинације.“

„Нирвана“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Дис је модерни песник чију интимну космологију чине три песме: „Тамница“, „Можда спава“ и „Нирвана“. Истражујући тајну рођења, тајну љубави и тајну смрти, он залази у просторе ирационалног, недокучивог, космичког, чиме размиче границе поезије.
2. Која је основна инспирација за настанак песме „Нирвана“?
3. У „Нирвани“ мртви прилазе песнику „као боји пролазности ствари“. Протумачите ту метафору. Повежите ваше тумачење са стихом из

„Тамнице“: „Ал' бегају звезде, остављају боје“. Зашто песник своје земаљско постојање означава „бојом пролазности ствари“?

4. Какав је његов доживљај смрти? Какве визуелне, акустичне и звучне сензације доживљава песник у сусрету са ништавилом? Анализирајте све симболе. Зашто су у свету мртвих поништене све боје и светлосни знаци?
5. Очи су један од битних симбола Дисове поезије. Какво је око нирване? Какво дејство на њега има сусрет са нирваном?
6. Има ли звезда у подручју смрти? Има ли смисла људски живот ако је опште ништавило иза живота?
7. Издвојите стихове којима песник исповеда свој песимизам и бесмисао људског постојања.
8. Да ли је Дисов песимизам производ помодарства или трагичне природе самог песника?
9. Чиме се, заправо, затвара круг песникове космогенезе? Какво смисаоно значење има понављање прве строфе, којом песник затвара песму?

СИМА ПАНДУРОВИЋ

„Светковина“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Коју тематску новину уочавате у песми „Светковина“? Зашто ово двоје младих светкују дан силаска с ума? Чиме је у реалном свету угрожена њихова љубав?
2. У песми постоје две перспективе: „здраворазумска“ – перспектива спољашњег света и „болесничка“ – перспектива лирског субјекта који се исповеда. У каквом су односу ова два гледишта? Сумња ли песник у здрав разум свога времена?
3. У чему су корени Пандуровићевог песимизма?
4. Прочитајте мишљење Божидара Ковачевића о Пандуровићевом песимизму:
„Пандуровић је песимист само у оквиру микрокозма, човековог живота на земљи, а не макрокозма; иначе, он баш као уметник, у својој тежњи за бољим и лепшим, заступа неку врсту трансценденталног (универзалног, свевременског) оптимизма, који по његовом мишљењу мора зрачити из сваког уметничког дела.“
5. Одлучују ли се ово двоје младих за лудило да би тиме спасли само своју љубав или љубав као највишу вредност и смисао живота уопште?
6. Значајна средства Пандуровићевог симболизма јесу визуелне и мирисне сензације. Пронађите те симболе и одредите њихово сугестивно дејство и значење у склопу смисла дела.

БОРИСАВ СТАНКОВИЋ

„Коштана“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Ко је Коштана? Како песма младе Циганке и њена лепота делује на људе? Зашто није спремна да прихвати Стојанову љубав? Какво симболичко значење има њен лик? Може ли човек своју чежњу за лепотом и слободом да оствари у условима патријархалног ропства?
2. Ко је главни јунак „Коштана“? Зашто једино Митке говори врањански? Шта везује младу Циганку Коштану са старим врањанским дерглијом и мераклијом, Митком? Анализирајте пему „Жал за младост“. Како Митке доживљава пролазност живота и младости? Чиме га угрожава старији брат и „закон“ патријархалне породице? Којим речима испраћа Коштану у „тамницу“ брака? Како схватате његову поруку. „бидни човек; а човек је само за жал, за муку здаден“?

„Нечиста крв“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Одредите тематске мотиве у овим одломцима из романа „Нечиста крв“. Настојте да при том изразите битни смисао текста.
2. Којим уметничким поступком Бора Станковић слика „двогубост“ Софкине природе? Колико Софки постоји? Како се једна према другој односе? О каквом је младожењи Софка сневала, а каквог јој је судбина досудила?
3. Шта је „нечисто“ у њеној крви? Шта је наследила од својих предака?
4. Размишљајте зашто Софка „не може“ и „неће“ за таквога да пође. Да ли је „срамота пред светом“ условила да се она одупре оцу?
5. Процените ефенди-Митино понашање са социолошког и моралног становишта. Чиме је отац „сломио“ Софку? Чија је жртва већа?

АВАНГАРДА И МЕЂУРАТНА КЊИЖЕВНОСТ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

МИЛУТИН БОЈИЋ

„Плава гробница“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Који је трагични историјски чин био песникова инспирација?
2. Која осећања песник изражава?
3. Како их изражава? Ко су “васкрсли” сведоци овог невиђеног чина, што су на царским галијама допловили да присуствују опелу? Шта је ове старинске

јунаке пробудило из вечног мира? Које је морално начело погажено бацањем тела мртвих војника у морске дубине?

4. Како се према мртвим четама палим на морско дно односе: море, подводни свет и цела природа?
5. Каково значење за будућа поколења песник придаје овом гробљу без имена и ознака, без рака и венаца?
6. Какав смисао њиховој обезвређеној смрти дају нове генерације, чији борбени дух допире до њиховог слуха кроз муклу тишину свечаног опела?
7. Песму карактеришу статичност, ноћна тмина и свечана тишина. Којим је језичко-стилским средствима то постигнуто?
8. Каково уметничко значење има понављање строфе са почетним стихом: “Стојте галије царске!” Чиме је постигнут химнички тон песме?
9. Процените идејну и уметничку вредност Бојићеве песме “Плава гробница”.

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

“Суматра”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Какав утисак оставља на вас ова песма својим звучањем?
2. Упоредите предјезичко стварање песме, користећи се “Објашњењем ‘Суматре’”, са самом песмом “Суматра” као језичком уметничком творевином.
3. Настојте да протумачите вишезначни смисао наслова “Суматра”. Такође, објасните и следеће језичке знакове: врхови Урала, бледи лик, поток што румено тече, мир плавих мора, зрна корала, завичајне трешње, Месец са запетим луком, далека брда, ледене горе.
4. Назире ли се у песми рат, иако је та реч неизговорена? Да ли вам нулто присуство језичког знака (рат) казује нешто о психичком стању лирског субјекта?
5. Зашто се он исповеда у првом лицу множине – ми? Какав је однос између садашњег и прошлог времена у песми? Тежи ли лирски субјект за заборавом или за измирењем са светом? Како живети сад?
6. Каково дубље значење носи песникова суматраистичка пројекција света?

“Стражилово”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Која осећања, асоцијације и мисли побуђује у вама ова песма? Какав вам музички, а какав визуелни доживљај пружа?
2. Поезија и песник имају посебан вид егзистенције. Повежите наслов песме са њеном суматраистичком садржином. Каково симболичко значење Црњански даје Стражилову и сени рано преминулог песника Бранка?
3. Протумачите језичке знаке преко којих се у првој песничкој слици лирски субјект представља. Утврдите колико пута се ова строфа понавља и какво је њено значење у композицији песме.

4. У структури песме супротстављају се једно другом мотив животне радости и мотив немоћи и смрти. У каквом односу према њима стоји и трећи мотив: мотив песме и песника? Може ли у његовом суматраистичком доживљају песма да допринесе измирењу песника са светом?
5. У оквиру временске перспективе песме испитајте песников однос према прошлости (завичају), садашњости (пределу тосканском) и будућности (смрти и песни).
6. Какво значење у његовом суматраистичком виђењу добијају наоко неповезане ствари: Дунав и Арно, тоскански предео и фрушкогорска брда, сен песника и он сам, трешње и лишће жуто, прозачне светлости и тамне сенке, девојачко тело и лишће свело, реке и облаци, лукови и мостови? У чему песник види своје измирење са животом?
7. Процените у чему је прави смисао и естетска вредност песме “Стражилово”?

“Сеобе”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Размотрите лирски фрагмент којим Црњански отпочиње свој роман “Сеобе”.
2. Какав се свет отвара пред вама? Да ли је то реалан или смишљено организован – уметнички свет? Из којих праелемената гради Црњански свет свога дела? Какав је ваздух, каква је вода и земља? Где је ватра?
3. У каквом ће то свету морати да живе, да се боре и опстају његови јунаци, горштаци досељени у ову влагу, таму и блато да тумарају и да се селе, лутају, страдају, војују за туђе интересе и отворених очију сањају даљине и звезде?
4. Посматрајте све етапе у буђењу овог уснулог човека, неименованог јунака.
5. Размотрите којим уметничким поступком Црњански “саставља” од разбијених телесних комада лежећи торзо свог јунака, коме бол у ногама не да да се усправи. Какво значење има киша, која се пробија кроз слаб трпчани кров, и непрекидно га, док спава, залива?
6. Пратите га на току полусвести и свести. Шта овај човек (Вук Исакович) види у полусну, куд се “тумба” у сну, шта види кроз помућену свест, а шта разбуђен? Какве асоцијације и сећања у њему буде војничке ватре? Каква је судбина задесила његов народ, који изгубивши стару домовину, мора да заслужи нову (мочварну и бесплодну) трчећим кораком, кроз бојни поклич, под шубарама, са својим дугачким пушкама, и ханцарима у зубима?
7. Шта наслућујете из следећих уметничких знакова: тутњаве копита, промуклог лавежа паса, грактања врана?
8. Покушајте да објасните Вуков однос према жени, деци, брату, народу и својим војницима у “Сеобама”. Зашто он жели да се што пре отисне у рат?
9. Зашто његово име сазнајемо тек на крају прве главе? У каквом се новом осветљењу јавља сада његов лик?
10. Какво значење у његовом трагању за смислом живота има бескрајан, плави круг и у њему звезда?
11. Испитајте особине лирске наратије у “Сеобама”. Шта постиже Црњански нарушавањем логичког почетка речи у реченици, деперсонализованим говором (у трећем лицу), одсуством дијалога? Како се његова експресионистичка поезија може да повеже са овом прозом?

ДУШАН ВАСИЉЕВ

„Човек пева после рата“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Како је интонирана ова песма? Са чиме се у послератној стварности суочава Човек Душана Васиљева?
2. Какво је психолошко стање лирског субјекта? Шта је условило његово клонуће, безвољност и пасивну резигнацију? У чему су дубљи узроци његовог дефетизма (малодушности, клонућа)?
3. Размотрите контрастни поступак у структури песме, емоционалну садржину песничких слика, симболику језичких знакова: зрака, млека и беле јутарње росе, као и ритамску променљивост стиха.
4. До каквог је „светог сазнања“ дошао његов Човек? Какав дубљи смисао Васиљев даје речима које пише великим словом?
5. Шта по вашем мишљењу значи бити Човек (са великим словом)?

МОМЧИЛО НАСТАСИЈЕВИЋ

„Туга у камену“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Истојте да објасните значење и смисао ове Настасијевићеве херметизоване (затворене) песме превођењем језичких знакова.
2. Протумачите насловну синтагму “Туга у камену”. О каквом је камену реч: сировом камену, надгробном камену, камену родне груде? У чему су корени песникове “неисказане” туге: у родној коби, у крвној вези, у лепоти и суровости природе, у колевци која га је одњихала, у гробовима којима се треба одужити?
3. Зашто лирски субјект остаје “кореном у камену” кад га све зове на одлазак? До каквог сазнања о себи он долази? Да ли је то само његова судбина или и судбина човека нашега тла?
4. Испитајте структурну организацију ове песме сачињене од девет мањих песама. Какво ново значење добија поновљена прва песма, која затвара овај циклус? Када означава привлачност даљине, а када светлосни лук над земљом родног тла?
5. Ова песма лапидарног (језгровитог) израза делује и сама као запис у камену – епитаф, чије се речи тешко клешу. Размотрите постоји ли уметничко оправдање за елиптично коришћење језичких средстава: свођење језика на језгро речи, редуковање реченице, избегавање глагола и архаичне синтаксичке конструкције.
6. У чему је “неизрецива туга”, ипак, нашла своје оваплоћење? Процените уметничку вредност Настасијевићеве песме “Туга у камену”?

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ (есејистички и приповедачки рад)

Исидора Секулић спада у ред најистакнутијих писаца српске књижевности. Она је то по времену које је обележила својим стваралаштвом (од 1913. године када је објавила прву књигу „Сапутници“, до 1957. године, када је објавила књигу огледних радова „Мир и немир“); по разноврсности стваралачких интересовања; по особеном прозном стилу; по извршним, надахнутим и стилски савршеним есејима; по образовању и ерудицији. По образовању је доктор филозофских наука, по професији наставник природних наука, по рођењу приповедач и есејиста, по заслуги академик. Родила се у Банату, Војводина је њен завичај, Земун град одрастања, Београд град стваралачке афирмације.

Она је изван свих књижевних покрета, али је њен стваралачки дух био тако отворен и радознао да се није дао ограничити било стваралачким током, било идејним опредељењем, било постичким начелима. Дубином свога интелекта зашла је у све сфере људског стварања и сигурно судила о ствараоцима и делима.

Исидора Секулић је приповедач („Сапутници“, „Из прошлости“, „Кроника паланачког гробља“, „Записи о моме народу“), романијер („Ђакон Богородичине цркве“), путописац („Писма из Норвешке“), есејиста („Аналитички тренуци и теме“, „Говор и језик – културна смотра народа“, „Његошу књига дубоке оданости“, „Мир и немир“), преводилац.

„Кроника паланачког гробља“, објављена 1940. године, дописана 1958. године, особена је књига прозе о свеопштој пролазности, књига која иде обрнутим редом у описивању живота својих јунака: паланачко гробље је кроника паланке и паланчана па се од њега и полази у покретању приче о изумрлим паланчанима и паланачким породицама. Све те приче у својој основи имају романескни потенцијал.

Задатак: Испитајте есејистичке, критичке и приповедачке квалитете ове списатељице, по сопственом избору.

ПОСЛЕРАТНА КЊИЖЕВНОСТ

Основне одлике ове епохе преузети из препоручених теорија књижевности.

ВАСКО ПОПА “Кора”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Пажљиво прочитајте све песме из циклуса “Списак”. Забележите наслове свих песама. Размислите зашто је песник назвао циклус “Списак”. На чијем се “списку” налазе ове животиње, биљке и предмети?
2. Какав су уметнички облик добила Попина размишљања о свету и животу? Песник размишља о ропству, усамљености, заточеништву, насиљу, отпору и лепоти. Препознајете ли неке од ових мисли у песмама са овог “списка”, уметнички обликоване у песме-слике?
3. Парафразирајући мисао француског филозофа Паскала, Попа је у песми “Патка” назвао човека “трском која мисли”. Како разумете ову метафору?

Човек управља предметима са овог “списка”. Међутим, није ли можда и он сам на једном универзалнијем “списку” само један од предмета (трска) којим се управља?

4. Размотрите како је човек све наслове са свог “списка” подредио себи. Зашто је патку истерао из воде у прашину, коња упрегао, натерао га у бесомучан трк, маслачак и кестен заточио у град, столицу пригњечено собом. Наликује ли њихова судбина човековом удесу? У чему се огледа прометејство кактуса? Какво опомињујуће значење има појава самосвесног, у своју лепоту затвореног, белутка? Зашто човек не може лепоту коју носи белутак у себи да стави на свој “списак”?
5. Протумачите метафоричност и симболику сваке од ових песама из “Списка”. Шта “предмете” са “Списка” судбински приближава човековом удесу на Земљи? У каквој је функцији изостављање интерпункције?
6. Поново посматрајте песме, једну за другом, и настојте да откријете препоруке ове поезије и свеукупни смисао Попиног циклуса “Списак”. Каквом лепотом зраче ове песме? Какве сте хуманистичке поруке открили у поезији Васка Попе?

МИОДРАГ ПАВЛОВИЋ **“87 песама”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Своју прву књигу “87 песама” објавио је Миодраг Павловић 1952. године. Њоме је означио преврат у дотадашњој поратној поезији, оглашавајући се као први модерни песник. Збирка почиње песмом “Пробудим се”. Које асоцијације побуђује у вама ова песма?
2. Песма се заснива на згуснутој метафорици. Настојте да протумачите све метафоричне појединости: олуја, зреле вишње, рашчупане жене, вихор. Какав је кошмарни свет песник “видео” после буђења? Жели ли он да заборави тај свет у коме бесне олује и обезвређује се све живо и мртво, или жели да га забележи песмом?
3. Размотрите модерну структуру песме. Композицију и ритамску организацију строфе. Зашто је песма лишена интерпункције?
4. Павловићу су слобода и песма израз највеће хуманости. Чиме песник жели да хуманизира свет пољуљаних вредности?

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ
“Камена успаванка”

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Прочитајте све песме у овом избору из збирке “Камена успаванка”. Изнесите своје асоцијације на наслов књиге. Повежите наслов са лирским мотивима прочитаних песама.
2. Збирка је добила наслов по истоименој песми. Изнесите своје утиске о тој песми. Шта чини њено мисаоно језгро? Какав је уметников однос према смрти?
3. Размотрите све естетске појединости ове песме. Које све песник поручује да се успава, зарасте у сан камени, да се заустави у покрету?
4. Од каквог је значаја за његов живот било све оно од чега се песмом опрашта? Мисли ли песник тиме да све живо на свету треба његовим одласком да нестане?
5. Размотрите језик песме. Каква је улога императива? Означава ли наредбу или опраштање?
6. Из чега у овој песми произилази лирски тон успаванке?

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ
„Тражим помиловање“

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Какве мисли, осећања и асоцијације буди наслов “Тражим помиловање”?
2. Чиме је песникиња мотивисана да се упусти у “лирске дискусије” са “Душановим закоником”?
3. Прочитајте песме и размотрите однос песникње и света. За које се све животне и људске појаве она заузима? Зашто је ганута судбином себра, тронута војничким гробљима, потресена због оних који су несхваћени и погођена удесом нероткиња?
4. Анализирајте песме. Размотрите структуру песама; уметничко уобличавање сваке појединости; лексичко богатство, реченичну интонацију.
5. Да ли песникиња говори само о судбини човека прошлих времена? Шта казује о судбини човека уопште?
6. Запазили сте да све ове песме повезује лик песника. Шта овом књигом песникиња казује о себи? Окарактеришите њен песнички лик. Повежите своје истраживање са овом њеном изјавом: “Доиста ми је Душанов законик помогао да изразим нека своја искуства, негодовања, самилост, који нису везани само за Душаново време. Ако песник може да буде глас свога народа, ако сам ја песник кадар да то будем, онда сам то, чини ми се, у књизи “Тражим помиловање”. У њој сам изразила вековну тежњу нашег народа да не повреди правду, затим његов отпор према насиљу, презирање охолости, склоност према милосрђу, способност да се приволи ‘царству небескоме’. Ако игде личим на човека свога народа, онда је то сигурно у овој књизи.”
7. Чиме ова књига превазилази границе времена и простора? У чему је њено општељудско значење?

БРАНКО МИЉКОВИЋ
„Поезију ће сви писати“

Прочитати дело.
Интерпретација:

1. Протумачите наслов Миљковићеве збирке песама „Ватра и ништа“. Овај песник је по филозофском опредељењу хераклитовац. Повежите Хераклитову мисао: „Овај свет, исти за сва бића, није уредио нико од богова и нико од људи, него је увек био, јесте и биће вечно жива ватра...“ са својим тумачењем.
2. Између живота и смрти стоји песма, она је суштина песниковог бића и постојања, њоме се мере и живот и смрт. Прочитајте песме и изнесите своје уписке о њима. Шта је херметична песма?
3. Свој однос према књижевној критици свога времена, која заступа јасност и гласност као највишу вредност поезије, казује Миљковић својом песмом „Поезију ће сви писати“.
4. Снови, космичко кретање, тајне живота, љубав и смрт мотиви су Миљковићеве песме: Шта је предмет поезије певане „од свих за све“?
5. Може ли песник који је сав живот подредио песми, који је њен сужањ, заточеник и роб да се одрекне себе и своје песме, која је знамење сунца?
6. Завршни стихови песме, који су често у другачијем контексту тумачени, објашњавају суштину његове поезије. Какво значење имају у склопу света ове песме?

ИВО АНДРИЋ
„Мост на Жепи“
„На Дрини ћуприја“
„Проклета авлија“

Прочитати дело.
Интерпретација:

1. Анализирајте ова три дела.
2. Окарактеришите све њихове јунаке.
3. Протумачите универзално значење проклете авлије.
4. Протумачите симболику мостова.
5. Одредите се према појмовима мита и легенде у Андрићевом тексту.
6. Размотрите у чему се огледа Андрићев хуманизам.
7. Обајсните Андрићев језик и стил.

ДОБРИЦА ЋОСИЋ
„Корени“

Прочитати дело.
Интерпретација:

1. Шта преживљава Ђорђе у сукобу са оцем? Препознајете ли дубље узроке њиховог сукоба?
2. Анализирајте роман.

3. Протумачите наслов и повежите са њим два суштинска питања романа: питање порекла и питање наследника.
4. Анализирајте ликове Аћима, Ђорђа и Симке.
5. Утврдите функцију Пролога и Епилога у структури романа и старца Николе у функцији наратора.

МЕША СЕЛИМОВИЋ **“Дервиш и смрт”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Прочитајте дело и изнесите своје утиске и запажања.
2. Какву тематску усмереност сугерише наслов романа?
3. Како тумачите исказ – “да је сваки човјек на губитку”?
4. Када је дошао у текију, главни јунак је изгубио у себи младог војника. Сада је на путу да изгуби дервиша. Шта је унело немир у његову душу?
5. Ово је модеран психолошки роман остварен са гледишта главног јунака. Шта је по вашем мишљењу ново у систему саопштавања у односу на друге модерне романи? Зашто се јунак записује? На какве га стваралачке муке ставља писање? Шта је суштина његове муке?
6. Ко је Ахмед Нурудин? Шта он о себи зна, а шта је на путу да сазна? Зашто њему као дервишу тешко пада реч “побуна”? Какве рефлексије везује уз реч “оптужба”?
7. Окарактеризишите његов дервишки лик. Чиме је он у текији начинио “бедем вјере”? Због чега се тај бедем пољуљао?
8. Језик овог дела одликује изузетно развијена гибкост, својеврсна “осетљивост” лексике, граматике и синтаксе. Анализирајте тај језик. Одговара ли језик психолошком стању јунака? Зашто Селимовићев јунак писање назива “шејтанским послом”?

ДАНИЛО КИШ **“Рани јади”**

Прочитати дело.

Интерпретација:

1. Зашто се књига приповедака Данила Киша зове “Рани јади”? Повежите наслов књиге са својим сећањима на рано детињство.
2. Да ли је ова књига записа епски или лирски обликована? Из чега произилази лиричност? Да ли су у центру пишчевих лирских записа догађаји или емоције које су произвели ти догађаји и збивања?
3. Каква је “слика света” у књизи “Рани јади”? Са чијег се гледишта открива тај свет? Који се друштвени догађаји налазе у позадини ових записа? Зашто писац не прича о тим “догађајима” већ о слици тих догађаја у свести детета? Шта он сам каже о својим сећањима?
4. Каквим се уметничким поступком служи писац при уобличавању својих прича? У основи сваке приче је слика допуњена мирисима и звуцима. Анализирајте све чулне опажаје који дају симболично значење.

5. Одредите основну тематско-мотивску структуру свих приповедака у овом избору. Каквим се системом асоцијације служи Киш у структури сваке од њих?
6. Какве психолошке особине откривате у главном јунаку који се исповеда? Из чега произилазе његови танани опажаји, какву сензибилност и осетљивост он поседује?
7. Киш овде, као и у другим својим књигама, открива стилски и језички артизам, чиме потврђује своју литерарну изузетност у нашој прози. Докажите ово тврђење стилскојезичком анализом уводне приче “С јесени, кад почну ветрови”.